

เส้นทางของการพัฒนาวัดให้เป็น “วัดพัฒนา”

Path of the Development of Temple to be “The Developed Temple”

พระครูวิรุฬห์วัชรธรรม (ศิริชัย ฐานุตโร)

Phrakhruwiroonwatcharadham (Sirichai Thanuttaro)^๑

Received: October 18, 2019

Revised: November 20, 2019

Accepted: December 21, 2019

บทคัดย่อ

ตามที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ร่วมกับเจ้าคณะจังหวัด และผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด ได้คัดเลือกวัดที่มีความพร้อมและเหมาะสม เพื่อยกย่องเป็นวัดพัฒนา ๓ ระดับ คือ ระดับอุทยานการศึกษาในวัด ระดับวัดพัฒนาตัวอย่าง และระดับวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น โดยการพิจารณาทั้ง ๓ ระดับนั้น ล้วนครอบคลุมภารกิจอย่างน้อย ๑๑ ด้าน แต่มีความแตกต่างกันในบริบทของความต่อเนื่องของกระบวนการพัฒนาเป็นสำคัญ โดยภารกิจทั้ง ๑๑ ด้าน ประกอบด้วย ด้านพระสงฆ์ ด้านความสงบ ด้านความสวยงาม ด้านความสะอาด ด้านเสนาสนะ ด้านสุขลักษณะ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านความสะอาด ด้านการสร้างความศรัทธา ด้านการส่งเสริมการศึกษา และด้านส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา ทั้งนี้ วัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่นจำเป็นต้องได้รับการคัดเลือกเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างมาแล้วไม่น้อยกว่า ๒ ปี และวัดพัฒนาตัวอย่างจำเป็นต้องได้รับการคัดเลือกเป็นอุทยานการศึกษาในวัดมาแล้วไม่น้อยกว่า ๒ ปี นั่นเอง

คำสำคัญ: การพัฒนา, วัด, วัดพัฒนา

^๑หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดเพชรบุรี.
Phrakhruwiroonwatcharadham@gmail.com

Abstract

According to National Office of Buddhism cooperates with Sanghaprovincial governors and every provincial governor select the suitable and ready temples for admiring as the developed temple in three levels such as educational Park level in the temples, Sampled Developed Temples level and the Sampled Developed Temples with excellently work performance by considering in 3 levels including 11 missions but differences of the content of development process consists of monk aspect, peace aspect, beauty aspect, cleaning aspect, building aspect, sanitary aspect, environment aspect, convenience aspect, construction aspect, faith creation aspect, educational promotion aspect and religious activity promotion aspect. Moreover, the sampled developed temples have the excellently work performance by getting the selection as the sampled developed temples with continuously 2 years maximum and the sampled developed temples must also get the selection as the educational park with continuously 2 years maximum.

Keywords: development, temple, developed temple

บทนำ

ปัจจุบัน ภาครัฐมีนโยบายที่จะส่งเสริมการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในทุกด้าน เป็นที่สงบจิตใจเป็นที่พักผ่อนของชุมชน โดยการปรับปรุงสภาพวัด และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของวัดโดยมีแนวทางการพัฒนาวัดที่สร้างความรู้สึกรักแก่ชุมชนในท้องถิ่นนั้นว่า วัดเป็นของตน เกิดความรู้สึกรักหวงแหน รักและช่วยกันดูแลรักษา จัดสภาพวัดให้มีความพร้อม สามารถเชื่อมโยงกิจกรรมของวัดให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน ยึดหลักบรรพ (บ้าน วัด โรงเรียน และราชการ) เพื่อให้ประชาชนเห็นคุณค่าและประโยชน์ขององค์กรพระพุทธศาสนา คือ พระสงฆ์ วัด เป็นแกนสำคัญในการหล่อหลอมปลูกฝังและพัฒนาวัดตรงตามหลักการของพระพุทธศาสนา โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นหน่วยงานหลักที่ได้รับสนองนโยบายดังกล่าวนี้

โดยนัยนี้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้กำหนดหลักเกณฑ์และแนวทางในการพิจารณาคัดเลือกอุทยานการศึกษาในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง และวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น พร้อมทั้งได้มีการพิจารณาร่วมกับเจ้าคณะจังหวัดและผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด เพื่อคัดเลือกและประกาศผลการคัดเลือกอุทยานการศึกษาในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง และวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น เป็นประจำทุกปี

ดังนั้น จึงเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่า ควรพัฒนาวัดให้เป็น “วัดพัฒนา” และการพัฒนาโดยต่อเนื่องนั้นพึงครอบคลุมภารกิจใดบ้าง ดังกล่าวนี ผู้เขียนจะเริ่มต้นด้วยการนำเสนอประเด็นข้อเท็จจริงต่างๆ อย่างรอบด้าน ก่อนที่จะนำข้อมูลเหล่านั้นเป็นฐานในการวิเคราะห์ต่อไป

ประเภทของวัดพัฒนา

ประเภทของวัดพัฒนาตามเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้แก่ อุทยานการศึกษาในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง และวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น มีดังนี้

๑. อุทยานการศึกษาในวัด หมายถึง การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนโดยเน้นให้วัดมีความร่มรื่น สวยงาม สะอาด สงบ เป็นระเบียบและเป็นแหล่งเรียนรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ ตลอดจนเป็นแหล่งพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม สามารถกลมเกลียวจิตใจของผู้ที่เข้าไปในวัดได้ (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๒: ๕)

๒. วัดพัฒนาตัวอย่าง หมายถึง วัดที่มีการปรับปรุงสภาพวัด และดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของวัด จนกระทั่งมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน และเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการบำเพ็ญบุญกุศล ศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม และเผยแผ่ธรรมจนประสบผลสำเร็จ เป็นตัวอย่างแก่วัดอื่นๆ ได้ (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๒: ๑)

๓. วัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น หมายถึง วัดที่มีการปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของวัด จนกระทั่งมีความเจริญรุ่งเรือง เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยมีบทบาทเป็นที่ยอมรับของชุมชนรอบๆ วัด และประชาชนจากท้องถิ่นอื่นที่ได้พบเห็น มีผลงานด้านการเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชนทั้งในวัด นอกวัด และปกป้องพระพุทธศาสนาจนเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๒: ๑)

สรุปได้ว่า สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำแนกประเภทของวัดพัฒนาออกเป็น ๓ ระดับ คือ อุทยานการศึกษาในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง และวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่นตามลำดับ

คุณสมบัติของวัดพัฒนา

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการสนองงานคณะสงฆ์และรัฐ มีนโยบายในการอุปถัมภ์ ค้ำครอง และทำนุบำรุงศาสนา ส่งเสริมการปกครองและกลไกที่รับผิดชอบด้านศาสนาเพื่อให้การบริการจัดการ ส่งเสริมทำนุบำรุงศาสนา มีความเป็นเอกภาพและประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมความเข้าใจอันดีและสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนาเพื่อนำหลักธรรมของศาสนาไปใช้ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนใช้หลักธรรมในการดำรงชีวิตมากขึ้น ดังนั้น วัดจึงต้องได้รับการพัฒนาในด้านการบูรณปฏิสังขรณ์ให้มีความมั่นคงแข็งแรง ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เพื่อสามารถใช้ประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมได้อย่างสมบูรณ์แบบ การพัฒนาวัดเพื่อให้วัดมีสภาพสะอาด สงบ และสว่าง เพื่อสร้างความสุขทางด้านจิตใจให้กับประชาชน จึงควรพัฒนาวัดแบบบูรณาการให้สอดคล้องกับภารกิจของคณะสงฆ์ โดยระดมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน เช่น ชุมชนรอบวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนราชการ สถานศึกษาในพื้นที่เพื่อจุดมุ่งหมายให้วัดมีสภาพความเป็นศูนย์กลางชุมชนอย่างแท้จริง และยั่งยืน (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔: ๑)

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ร่วมกับเจ้าคณะจังหวัด และผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด ได้คัดเลือกวัดที่มีความพร้อมและเหมาะสมในด้านความสะอาด ร่มรื่น สวยงาม และจัดกิจกรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชน เพื่อประกาศให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น วัดพัฒนาตัวอย่าง และอุทยานการศึกษาในวัด เป็นประจำปีทุกปี โดยมีหลักเกณฑ์และแนวทางในการพิจารณาคัดเลือกอุทยานการศึกษาในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง และวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น เรียงตามลำดับ ดังนี้

๑. อุทยานการศึกษาในวัด คุณสมบัติเบื้องต้น

๑.๑ เป็นวัดที่ถูกต้องตามกฎหมาย มีชื่อในทะเบียนวัดของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และเจ้าอาวาสของวัดนั้นได้รับการแต่งตั้งอย่างถูกต้องตามกฎหมายมหาชน ทั้งต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ และคำสั่งของมหาเถรสมาคม กฎหมาย กับได้ปฏิบัติตามแบบธรรมเนียมของทางราชการมาด้วยดี

๑.๒ เป็นวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้ว

๑.๓ มีพระภิกษุ สามเณร อยู่ประจำตลอดทั้งปีไม่น้อยกว่า ๕ รูป เป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า ๕ ปี

๑.๔ ไม่เคยได้รับการคัดเลือกเป็นอุทยานการศึกษาในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง วัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น และไม่เป็นพระอารามหลวงมาก่อน

๑.๕ จัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถาน หรือพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านในวัด

๑.๖ จัดกิจกรรมทางการศึกษา และการเผยแพร่ความรู้แก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชน

๑.๗ จัดสถานที่เผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร ป้ายคติดธรรม พุทธภาษิตหรือความรู้ทางวิชาการในวัด
๑.๘ บริเวณวัดมีความสะอาด สงบ ร่มรื่น สวยงาม
๑.๙ จัดทำแผนงานหรือโครงการ เพื่อพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง
๑.๑๐ มีการจัดทำแผนผังวัดแสดงพื้นที่บริเวณวัด และอาคารเสนาสนะต่างๆ ในวัด และ
ติดตั้งไว้ในบริเวณที่สามารถเห็นได้ชัดเจน (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,
๒๕๕๓: ๑๓๔)

๒. วัดพัฒนาตัวอย่าง คุณสมบัติเบื้องต้น

๒.๑ เป็นวัดที่ถูกต้องตามกฎหมาย มีชื่อในทะเบียนวัดของสำนักงานพระพุทธศาสนา
แห่งชาติและเจ้าอาวาสของวัดนั้นได้รับการแต่งตั้งอย่างถูกต้องตามกฎหมายเถรสมาคม ทั้งต้องปฏิบัติ
ตามพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ และคำสั่งของมหาเถรสมาคม กฎหมาย กับได้ปฏิบัติตามธรรมเนียม
ของทางราชการมาด้วยดี

๒.๒ เป็นวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้ว

๒.๓ มีพระภิกษุสามเณรอยู่ประจำตลอดทั้งปีไม่น้อยกว่า ๗ รูป เป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อย
กว่า ๕ ปี

๒.๔ ได้รับการคัดเลือกเป็นอุทยานการศึกษาในวัดมาแล้วไม่น้อยกว่า ๒ ปี

๒.๕ ไม่เคยได้รับการคัดเลือกเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง วัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น
และไม่เป็นพระอารามหลวงมาก่อน

๒.๖ มีการจัดบริเวณวัดเป็นสัดส่วน สะอาด สงบ ร่มรื่นสวยงาม อาคารเสนาสนะมั่นคง
เป็นระเบียบ

๒.๗ มีการจัดการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชน

๒.๘ มีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมศีลธรรม กิจกรรมวันสำคัญต่างๆ และกิจกรรมที่
เอื้ออำนวยประโยชน์แก่ชุมชน

๒.๙ จัดการปกครองพระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัดอย่างมีระเบียบ และปฏิบัติตามกฎ
ระเบียบ คำสั่งของมหาเถรสมาคม

๒.๑๐ จัดทำแผนงานหรือโครงการเพื่อพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง (กองพุทธศาสนสถาน
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓: ๑๓๕)

๓. วัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น คุณสมบัติเบื้องต้น

๓.๑ เป็นวัดที่ถูกต้องตามกฎหมาย มีชื่อในทะเบียนวัดของสำนักงานพระพุทธศาสนา
แห่งชาติ และเจ้าอาวาสของวัดนั้นได้รับการแต่งตั้งอย่างถูกต้องตามกฎหมายเถรสมาคม ทั้งต้องปฏิบัติ
ตามพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ และคำสั่งของมหาเถรสมาคม กฎหมาย กับได้ปฏิบัติตามแบบธรรม
เนียมของทางราชการมาด้วยดี

๓.๒ เป็นวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้ว

๓.๓) มีพระภิกษุสามเณรอยู่ประจำตลอดทั้งปีไม่น้อยกว่า ๑๐ รูป เป็นเวลาติดต่อกันไม่
น้อยกว่า ๕ ปี

๓.๔ ได้รับการคัดเลือกเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างมาแล้วไม่น้อยกว่า ๒ ปี และมีการพัฒนาวัด
อย่างต่อเนื่อง

๓.๕ ไม่เคยได้รับการคัดเลือกเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่นและไม่เป็นพระอารามหลวงมาก่อน

๓.๖ จัดทำแผนงานหรือโครงการเพื่อพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง

๓.๗ ในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงเจ้าอาวาสแห่งวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น ผู้ซึ่งได้รับพัฒนา ยาม และโล่ประกาศเกียรติคุณจากสมเด็จพระสังฆราช แล้วมรณภาพหรือย้ายไปดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสแห่งวัดอื่น เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันซึ่งมาดำรงตำแหน่งแทน ต้องมีผลงานการพัฒนาวัดดีเด่น ไม่ต่ำกว่า ๓ ปี (เป็นผลงานที่ปฏิบัติอยู่ในวัดปัจจุบัน) จึงสามารถขอรับพัฒนา ยาม และโล่ประกาศเกียรติคุณจากสมเด็จพระสังฆราชได้ ตามระเบียบของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

อนึ่ง การคัดเลือกวัดทั้ง ๓ ประเภท หากมีวัดใดที่คณะกรรมการฯ เห็นสมควรคัดเลือกเป็นอุทยานการศึกษาในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง และวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น ก็ให้สามารถกระทำได้โดยให้ผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการพิจารณาหลักเกณฑ์และแนวทาง ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติแต่งตั้ง (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓: ๑๓๖)

สรุปได้ว่า ตามคุณสมบัติของวัดพัฒนาทั้ง ๓ ระดับ ได้แก่ อุทยานการศึกษา วัดพัฒนาตัวอย่าง และวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจะร่วมกับเจ้าคณะจังหวัดและผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด คัดเลือกวัดที่มีความพร้อมและเหมาะสมในด้านความสะอาด ร่มรื่น สวยงาม และจัดกิจกรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชน เพื่อประกาศให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น วัดพัฒนาตัวอย่าง และอุทยานการศึกษาในวัด เป็นประจำปีทุกปี โดยอาศัยหลักเกณฑ์และแนวทางในการพิจารณาคัดเลือก อย่างเคร่งครัด

ภารกิจของการปรับปรุงและพัฒนาวัดให้เป็นวัดพัฒนา

การปรับปรุงวัดให้เป็นวัดพัฒนาก็คือ การทำวัดให้ประชาชนทุกอาชีพทุกระดับการศึกษา เลื่อมใสศรัทธา ดึงดูดใจคนให้เข้าวัด เข้ามาใช้ประโยชน์ในวัด เข้ามาศึกษาหาความรู้ และเข้ามาขัดเกลาจิตใจสัสนั้น นอกเหนือจากการริเริ่มวัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ในวัดตามความเหมาะสมแล้ว จะต้องช่วยกันปรับปรุงวัดในด้านอื่น ๆ อีก ดังนี้

๑. ด้านพระสงฆ์ วัดที่จะเป็นวัดพัฒนา พระสงฆ์ในวัดจะต้องประพฤติปฏิบัติเหมาะสม บางวัดอาจมีพระสงฆ์ คณฤชระ บางวัดมีพระสงฆ์วิปัสสนาธุระ หรือมีพระสงฆ์ทั้งสองลักษณะ เป็นผู้นำท้องถิ่นทุกด้าน เป็นที่พึ่งของประชาชน และสามารถสอนประชาชน โดยให้นำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ หรือสอนให้ประชาชนมีศรัทธาปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระพุทธองค์ได้ ทำให้ชีวิตเขามีความสุข จิตใจสงบ มีสมาธิในการประกอบสัมมาชีพ เรามีพระสงฆ์อย่างนี้มากมายทั่วไป (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓: หน้า ๖๙) บุคลากรพระสงฆ์ สามเณรต้องหมั่นทำกิจ ศึกษา และปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ เช่น ทำวัตรเช้า-วัตรเย็น ลงอุโบสถ สังฆกรรม เพื่อขัดเกลาจิตใจให้โปร่งเบาสบาย ร่วมทำกิจกรรมหมู่คณะและป้องกันความเสียหายอันจะเกิดขึ้น (สาราณียธรรม) (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑: ๓๘) วัดโดยพระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส หรือเจ้าคณะปกครองต้องดำเนินการสอดส่อง ดูแล รักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรที่อยู่ในวัด หรือในปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช การกีดกันนี้ครอบคลุมถึงการที่พระภิกษุผู้ทำหน้าที่เป็นเจ้าคณะปกครองทุกระดับ นับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่ (หน) (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔: ๕)

๒ ด้านความสงบ วัดที่จะเป็นวัดพัฒนา ต้องปรับปรุงให้เป็นสถานที่สงบร่มรื่น มีต้นไม้สำหรับนกกาอาศัยได้ คนได้อาศัยร่มเงา ไปวัดแล้วทำให้เกิดความสงบ ทำให้คนมีความสุขเป็นเบื้องต้น (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓: ๗๐) สภาพสังคมในปัจจุบัน จากปัญหาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อม การเมืองและเศรษฐกิจ ล้วนแต่สร้างความวุ่นวายให้กับสังคมเป็นอย่างยิ่ง เพราะประชาชนส่วนใหญ่มีปัญหาความยากจนและการว่างงาน การแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจในประเทศและต่างประเทศมีมากขึ้น การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันในสังคมมีลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด ผู้คนส่วนใหญ่เมื่อมีปัญหาต่างๆ เกิดขึ้น มักจะเข้าวัดเพื่อหาความสงบให้กับจิตใจตนเอง เมื่อคนที่มีความทุกข์เข้าไปในวัดก็หวังเพื่อจะหาความสงบสุขทางใจ

วัดจึงถือว่าเป็นจุดศูนย์กลางของการพัฒนาจิตใจของประชาชนได้เป็นอย่างดี วัดจึงต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ผู้ที่เข้าไปในวัดเกิดความสบายใจ ความอึดอึดใจเมื่อได้เข้ามาในวัด ถือว่าเป็นการสร้างพลังให้กับประชาชนทั้งพลังใจและพลังกาย เป็นแนวทางในการสร้างคนในสังคมและชุมชนให้เป็นคนที่มีคุณธรรม กิจกรรมที่จะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมกันชุมชน ก็ถือว่าการสร้างเสริมความสามัคคีให้กับชุมชน หมู่บ้าน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑: ๔๙-๕๐)

๓. ด้านความสวยงาม วัดที่จะเป็นวัดพัฒนาต้องปรับปรุงสิ่งก่อสร้างให้เหมาะสมกับท้องถิ่น เศรษฐกิจของประชาชน มีศิลปวัฒนธรรมไทย เข้ากับบรรยากาศวัดในพระพุทธศาสนา สิ่งก่อสร้างสวยงาม ไม่รกรุงรัง ไม่มีร่องรอยความเสื่อมโทรม ไม่ขาดการทูลบำรุงดูแลรักษา (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓: ๗๐) การทูลบำรุงวัดวาอารามนั้น ต้องอยู่ในกรอบของวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ต้องมีความเป็นผู้นำที่กล้าหาญ คือ ต้องทำให้ดีขึ้นเรื่อยๆ มิใช่ปล่อยให้ด้อยลง หรือทำให้ทรุดโทรมไปตามกาลเวลาโดยไม่ดูแลรักษา เพราะเมื่อสร้างขึ้นมาได้แล้ว ก็ต้องรักษาคุ้มครองป้องกันอย่างถูกวิธี เนื่องเพราะการสร้างกับการรักษานั้น “ยากพอกัน” ต้องมีความกล้าหาญอดทนในการดูแล และต้องคิดอ่านตลอดเวลาว่าควรจะรังสรรค์เอกเช่นไรให้ดีขึ้นตามยุคสมัย ต้องก้าวให้ทันโลกก้าวให้ทันเทคโนโลยี ฉะนั้น จึงต้องมีการเอาใจใส่ดูแลอย่างจริงจัง ช่วยกันดูแลซ่อมแซมบูรณะตามวาระโอกาสอันควร (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑: ๙๗)

๔. ด้านความสะอาด วัดที่จะเป็นวัดพัฒนา ต้องปรับปรุงให้มีความสะอาด มีผู้ปัดกวาดและดูแลในการเก็บขยะมูลฝอย วัดดังกล่าวจะไม่มีกองขยะเศษกระดาษและถุงพลาสติก ถูกเก็บและทำลาย ไม่ว่าจะเป็นที่สนามหญ้า หรือบริเวณวัดโดยทั่วไปจะมองไม่เห็นสิ่งปฏิกูล ถ้ามีสระน้ำ บ่อน้ำ สระบัว ก็มีการเก็บขยะที่ลอยน้ำ ทำให้อมองดูสะอาด (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓: ๗๐) วัดควรดำเนินการบริหารงานตามแนวทางเพื่อการพัฒนาวัดให้เกิดความรู้สึกแก่ชุมชนในท้องถิ่นว่า วัดนั้นเป็นของตน และมีความรู้สึกหวงแหน รักและช่วยกันดูแลรักษา มีการสร้างสภาพแวดล้อมภายในวัดให้สามารถที่จะเป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณร เป็นที่บวชเรียน

ศึกษาปฏิบัติธรรม เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้าน เป็นที่ที่ชาวบ้านได้เข้ามาหาความสงบทางกายและใจเป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของชาวบ้าน สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชนในท้องถิ่นมีการปรับปรุง และรักษาความสะอาดซึ่งภายในวัดนั้นมีความสะอาดร่มรื่น (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑: ๒๒) ทั้งนี้ การพัฒนาวัดในด้านวัตถุทุกอย่าง ไม่เฉพาะแต่ศาสนสถานเท่านั้น หากรวมไปถึงการทำวัดให้สะอาดร่มรื่นด้วย (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔: ๖)

๕. ด้านเสนาสนะ วัดที่จะเป็นวัดพัฒนา ต้องปรับปรุงการก่อสร้างเสนาสนะ ไม่ปลูกสร้างเสนาสนะ อาคารต่างๆ จนรกรุงรังไปหมด มีแผนผังและแบบแปลนวัดที่ดี อย่างไรก็ตาม เสนาสนะอาคารที่สร้างไว้แล้วแต่เดิมก็ไม่ควรรื้อสิ่งปลูกสร้างจนไม่สามารถที่จะสร้างขึ้นใหม่ได้ แม้ว่าแผนผังจะไม่มีระเบียบมาแต่เดิม แต่ถ้ารักษาความสะอาดบริเวณอาคาร กุฎ ศาลาการเปรียญ ซึ่งแม้ว่าอาคารสิ่งปลูกสร้างจะเก่าทรุดโทรมไปบ้างก็ยังถือว่าใช้ได้ (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓: ๗๑) การพัฒนาซ่อมแซมเสนาสนะ ภายในวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย กระทำได้โดยการจัดเป็นหมวดหมู่สวยงาม การรักษาสถานภาพเดิมให้คงไว้ และการริเริ่มตั้งกองทุนต่างๆ ไว้ เช่น กองทุนบูรณะอุโบสถ กองทุน ซ่อมที่ดิน กองทุนบำรุงรักษาเสนาสนะ ฯลฯ สำหรับใช้เป็นทุนในการซ่อมแซมเสนาสนะให้อยู่คงสภาพให้เรียบร้อย (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑: ๑๑๖) วัดหรือพระภิกษุต้องดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อม การบูรณปฏิสังขรณ์ในเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส หรือกล่าวง่ายๆ ก็คือ การกิจด้านการก่อสร้าง การซ่อมแซม การจัดให้มีการบำรุงดูแลรักษาถาวรวัตถุหรือสาธารณสมบัติของวัด เช่น การสร้างอุโบสถ วิหาร อาคารเรียน ศาลาการเปรียญ หอพระธรรม กุฏิ เมารุ การจัดการศาสนสมบัติให้เป็นไปด้วยดี การจัดทำบัญชีเสนาสนะและศาสนสมบัติของวัด เป็นต้น (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔: ๗)

๖. ด้านสุขลักษณะ วัดที่จะเป็นวัดพัฒนา จะต้องปรับปรุงให้ถูกสุขลักษณะ มีระบบการเก็บขยะและเศษอาหาร และมีที่กำจัดขยะมูลฝอย มีที่ระบายน้ำ ลักษณะอาคาร กุฎ ศาลาการเปรียญ ไม่มีดักดิบ มีอากาศถ่ายเทสะดวก และห้องน้ำห้องส้วมสะอาด ถ้ามีครัวประจำวัดครัวก็สะอาด (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓: ๗๑) บุคลากรในวัดมีความรู้และแสวงหาความรู้ในการดูแลสุขภาพตนเอง บุคลากรภายในวัดได้รับการตรวจสุขภาพปีละ ๑-๒ ครั้ง มีพฤติกรรมบริโภคที่ถูกต้องเหมาะสมตามโภชนบัญญัติ โดยการล้างมือก่อนและหลังรับประทานอาหารและใช้ช้อนกลาง มีห้องปฐมพยาบาล มียาสามัญประจำบ้านไว้สำหรับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น และมีการส่งต่อเมื่อมีการเจ็บป่วยต้องรักษาในสถานพยาบาลโดยมีการส่งต่อไปยังสถานอนามัยหรือโรงพยาบาล (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑: ๔๑-๔๒)

๗. ด้านสิ่งแวดล้อม วัดที่จะเป็นวัดพัฒนา จะต้องปรับปรุงให้มีสิ่งแวดล้อมดี สงบ ร่มรื่นสวยงาม ให้ผู้ที่เหยียบย่างเข้าไปในวัดเกิดความรู้สึกเย็นใจ สบายใจ ไม่ปล่อยบ้านเรือนราษฎรรุกล้ำเข้ามาอยู่ในบริเวณพุทธาวาส และสังฆาวาส ไม่ถูกปิดบังด้วยตลาด โรงแรม และ ตึกแถว โดยเฉพาะโรงแรมไม่ควรสร้างในที่วัดสูงค่าโบสถ์วิหาร (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓: ๗๒) สิ่งแวดล้อมภายในวัดต้องรองรับการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับทุกเพศทุกวัย เอื้ออำนวย

ในการดูแล และรักษาสุขภาพจิต โดยมีกิจกรรม ลานธรรม ลานใจ ลานกีฬา ภายในบริเวณที่ทางวัดกำหนดไว้ เป็นต้น (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑: ๔๑)

๘. ด้านความสะอาด วัดที่จะเป็นวัดพัฒนา จะต้องปรับปรุงให้ความสะอาดแก่ประชาชนที่จะเข้าวัด เช่น สะพานข้ามคลอง สะพานข้ามทุ่ง ถนนเข้าวัด สะพานทำน้ำ ตลอดจนความสะอาดอื่นๆ เช่น สระน้ำ บ่อน้ำ สำหรับชาวบ้านได้ตกกินใช้สอย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัดในชนบท แต่วัดในเขตนครหลวงซึ่งมีประชาชนหนาแน่นพลุกพล่าน ควรมีเวลากำหนดปิดเปิดประตูให้แน่นอน เพื่อควบคุมความปลอดภัยและอื่นๆ (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓: ๗๒) การพัฒนาวัดอาจเริ่มจากการพัฒนาภายในวัดและชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนรอบวัด โดยอาศัยหลักปฏิรูปเทศ ๔ คือ อาวาสเป็นที่สบาย อาหารเป็นที่สบาย บุคคลเป็นที่สบาย ธรรมะเป็นที่สบาย (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑: ๔๑)

๙. ด้านการสร้างเสริมศรัทธา วัดที่จะเป็นวัดพัฒนา จะต้องปรับปรุงสร้างเสริมศรัทธาของประชาชนที่มีอยู่ต่อวัด จูงคนเข้าวัดโดยการวัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ที่ประชาชนหันมาพึ่งพระสงฆ์ได้ หลักสำคัญคือการจัดกิจกรรมทางศาสนาให้ประชาชนได้มีโอกาสปฏิบัติธรรม จูงใจประชาชนให้เข้าวัดโดยการสอนธรรมะอย่างจริงจัง ให้ชาวบ้านเกิดความเลื่อมใสศรัทธาด้วยการจัดกิจกรรมที่เป็นมงคล ให้เกิดมีที่พึ่งทางใจ (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓: ๗๒-๗๓) ดังที่เราชาวไทยจะเข้าใจกันว่า วัดมีประโยชน์รวม ๓ ประการ คือ (๑) ประโยชน์ส่วนบุคคล เป็นประโยชน์ทั้งด้านปริยัติและการปฏิบัติของแต่ละบุคคล (๒) ประโยชน์ส่วนรวม เป็นประโยชน์ซึ่งเกิดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพของประเทศชาติและสังคม และ (๓) ประโยชน์สูงสุด กล่าวคือ เป็นสถานที่นำความสะอาด ความสว่าง ความสงบ ทางจิตใจมาสู่ประชาชน (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑: ๕๑)

๑๐. ด้านการส่งเสริมการศึกษา วัดที่จะเป็นวัดพัฒนา ต้องส่งเสริมการศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อมทุกรูปแบบเท่าที่สามารถจะทำได้ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรในวัด ตลอดจนคฤหัสถ์ได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย และหลักคำสอน เช่น มีสำนักเรียนพระปริยัติธรรม โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หรือวันหยุด (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓: ๗๓) การดำเนินงานส่งเสริมการศึกษา มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

๑๐.๑ การจัดการ/จัดให้มี เพื่อการศาสนศึกษา ๑) จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมในวัด ๒) จัดสอนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน นักศึกษา ประชาชน ภายในวัด ๓) จัดพระภิกษุไปสอนธรรมศึกษาในสถานศึกษา ๔) จัดให้มีโครงการปฏิบัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัด ๕) จัดห้องสมุดทางพระพุทธศาสนาในวัด

๑๐.๒ การส่งเสริมการศาสนศึกษา ๑) ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรศึกษาพระปริยัติธรรม ๒) ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและบุคลากรในวัดศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา ๓) ส่งเสริมให้ศิษย์วัดได้รบบการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

๑๐.๓ การจัดตั้งโรงเรียน ศูนย์อบรม ชมรมต่างๆ ในวัด ๑) จัดตั้งโรงเรียนหรือศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ๒) จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ศีลธรรม ๓) จัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพ

๑๐.๔ จัดตั้งชมรมต่างๆ เพื่อรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ด้านการศึกษาต่อชุมชน

๑๐.๔ การส่งเสริมหรือสนับสนุนการศึกษาสงเคราะห์ ๑) ส่งเสริม/สนับสนุน ด้านการศึกษาให้กับโรงเรียนหรือหน่วยงานราชการต่างๆ ๒) ส่งเสริม/สนับสนุนประชาชนในการส่งเสริมอาชีพต่างๆ ๓) ส่งเสริม/สนับสนุนกองทุนการศึกษาต่างๆ แก่เด็กยากจน/ผู้ด้อยโอกาส (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔: ๑๑-๑๒)

๑๑. ด้านส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา วัดที่จะเป็นวัดพัฒนา จะต้องสนับสนุนวัดให้มีกิจกรรมวัฒนธรรมเกี่ยวกับพระศาสนา ตามแนวทางการวัดกิจกรรมในวัด วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา จะมีการเวียนเทียนและสวดมนต์ทำวัตร และเทศนาสั่งสอนในโอกาสนั้น กิจกรรมที่สนับสนุนก็มีหลายอย่าง เช่น การหล่อเทียนเข้าพรรษา อาจมีการประกวดกันพองาม วันสงกรานต์ก็วัดพิธีสงฆ์น้ำพระ นอกนั้น การแห่พระก็ดี การแห่พระธาตุ การแห่พระบาทจำลอง พิธีโยนบัว ขนทรายเข้าวัด ก่อเจดีย์ทรายเหล่านี้ย่อมเป็นกิจกรรมส่งเสริมศรัทธาในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น แต่ต้องให้ประชาชนทราบประวัติความเป็นมา รวมทั้งต้องเชื่อมโยงให้ทราบหลักธรรมคำสั่งสอนด้วย บางวัดก็สนับสนุนกิจกรรมของพุทธสมาคม หรือของยุวพุทธิกสมาคม การบรรพชาสามเณร การอนุเคราะห์กลุ่มพุทธศาสนาและประเพณี และกิจกรรมของอุบาสกอุบาสิกาต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมเป็นสิ่งที่ควรเชื่อมโยงให้เด็กและเยาวชนเข้าหาวัดได้ทั้งสิ้น (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓: ๗๓-๗๔) โดยการดำเนินงานจัดกิจกรรมของวัดมีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

๑๑.๑ การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา เป็นต้น ดังนี้ ๑) การทำบุญตักบาตร ๒) การแสดงธรรมเทศนา ๓) การจัดปฏิบัติธรรม ๔) การเวียนเทียน ๕) การจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๑๑.๒ การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ ๑) การทำบุญตักบาตร ๒) การแสดงธรรมเทศนา ๓) การจัดปฏิบัติธรรม ๔) การเวียนเทียน ๕) การจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับพระราชนิธิยกิจ

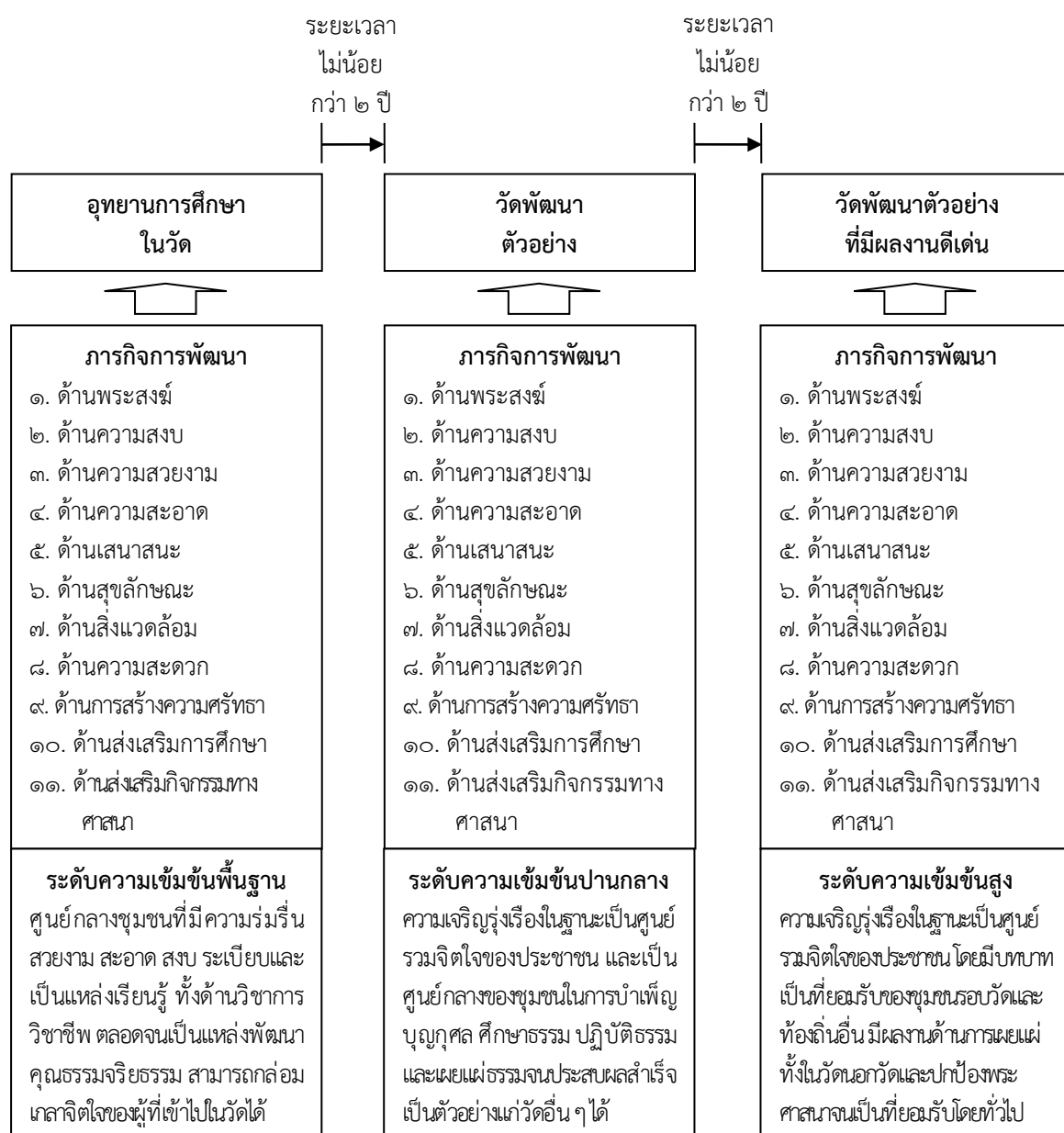
๑๑.๓ การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญตามประเพณี/ท้องถิ่น ๑) ทำบุญตักบาตร ๒) การแสดงธรรมเทศนา ๓) ปฏิบัติธรรม ๔) กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม/ประเพณี ๕) การจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับวันสำคัญทางประเพณีท้องถิ่น (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔: ๑๒)

สรุปได้ว่า การปรับปรุงและพัฒนาวัดให้เป็นวัดพัฒนาตามเกณฑ์ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ทั้ง ๓ ระดับ คือ ระดับอุทยานการศึกษาในวัด ระดับวัดพัฒนาตัวอย่าง และระดับวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น โดยการพิจารณาทั้ง ๓ ระดับนั้น ล้วนครอบคลุมภารกิจอย่างน้อย ๑๑ ด้าน แต่มีความแตกต่างกันในบริบทของความต่อเนื่องของกระบวนการพัฒนาเป็นสำคัญ โดยภารกิจทั้ง ๑๑ ด้านนั้น ประกอบด้วย ด้านพระสงฆ์ ด้านความสงบ ด้านความสวยงาม ด้านความสะอาด ด้านเสนาสนะ ด้านสัญลักษณ์ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านความสะดวก ด้านการสร้างความศรัทธา ด้านการส่งเสริมการศึกษา และด้านส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา

บทสรุป

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ร่วมกับเจ้าคณะจังหวัด และผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด ได้คัดเลือกวัดที่มีความพร้อมและเหมาะสม เพื่อยกย่องเป็นวัดพัฒนา ๓ ระดับ คือ ระดับอุทยานการศึกษาในวัด ระดับวัดพัฒนาตัวอย่าง และระดับวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น โดยการพิจารณาทั้ง ๓ ระดับนั้น ล้วนครอบคลุมภารกิจอย่างน้อย ๑๑ ด้าน แต่มีความแตกต่างกันในบริบทของความต่อเนื่องของกระบวนการพัฒนาเป็นสำคัญ ทั้งนี้ วัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น จำเป็นต้องได้รับการคัดเลือกเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างมาแล้วไม่น้อยกว่า ๒ ปี และวัดพัฒนาตัวอย่าง จำเป็นต้องได้รับการคัดเลือกเป็นอุทยานการศึกษาในวัดมาแล้วไม่น้อยกว่า ๒ ปี ดังนั้น เส้นทางของการพัฒนาวัดให้เป็น “วัดพัฒนา” สามารถแสดงได้ในรูปแบบของภาพองค์ความรู้ ดังนี้

ภาพองค์ความรู้ “วัดพัฒนา”

ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่องไม่ว่าจะเป็นด้านใดก็ตาม ทางวัดควรนำรูปแบบการมีส่วนร่วมเข้ามาใช้ในการพัฒนาวัดอีกด้วยโดยใช้หลักการ ๔ หลัก คือ ๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยมี การเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรหรือคฤหัสถ์ ตลอดจนประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน คิดหารูปแบบวิธีการพัฒนาวัดให้ดียิ่งขึ้น ๒) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (ดำเนินการ) การที่พระภิกษุสามเณรหรือคฤหัสถ์ ตลอดจนประชาชนในท้องถิ่นได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการประสานหรือวางแผนในการแก้ไขปัญหาในการพัฒนา ซึ่งเกิดขึ้นแล้ว หรือยังไม่เกิดขึ้นก็ตาม ๓) การมีส่วนร่วมในประโยชน์ที่ท้องถิ่นจะได้รับ การมีส่วนร่วมในการสร้างผลงานให้ชุมชนได้รับประโยชน์อย่างสูงสุดต่อการร่วมกันในการพัฒนาวัดและรักษาสิ่งแวดล้อมภายในวัดให้อยู่ในสภาพดี และ ๔) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล การที่พระภิกษุสามเณรหรือคฤหัสถ์ ตลอดจนประชาชนในท้องถิ่นได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบผลที่ตนเองและคนในชุมชนได้จัดการในด้านพัฒนาขึ้นว่ามีทิศทางไปในด้านใดบ้าง เช่น มีทิศทางไปในด้านที่ดีขึ้น และมีประสิทธิภาพมากขึ้นในการพัฒนาวัดดังกล่าว

บรรณานุกรม

- กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (๒๕๕๔). **คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (๒๕๕๓). **วัดพัฒนา'๕๒**. กรุงเทพมหานคร: กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (๒๕๕๑). **วัดพัฒนา'๕๑**. กรุงเทพมหานคร: กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (๒๕๕๒). **วัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น วัดพัฒนาตัวอย่าง และอุทยานการศึกษาในวัด ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๑**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.